15 -ാം കേരള നിയമസഭ

11 -ാം സമ്മേളനം

നക്ഷത്രചിഹ്നമിട്ട ചോദ്യം നം. 365 — **02-07-2024 - ൽ മറുപടിയ്ക്ക്**

ജല സംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ

ചോദ്യം		ഉത്തരം	
ശ്രീമതി ശാന്തകുമാരി കെ., ശ്രീ ഡി കെ മുരളി, ശ്രീ. പി. ടി. എ. റഹീം, ശ്രീ. ഐ. ബി. സതീഷ്		**ശ്രീ. റോഷി അഗസ്റ്റിൻ (ജലവിഭവ വകുപ്പ് മന്ത്രി)**	
(എ)	മഴയുടെ ലഭ്യതയിൽ വന്നിട്ടുള്ള വ്യതിയാനവും മഴക്കാലം കഴിഞ്ഞ് അധികകാലം കഴിയുന്നതിന് മുൻപ് തന്നെ ചില പ്രദേശങ്ങളിൽ വരൾച്ച അനുഭവപ്പെടുന്ന സാഹചര്യവും കണക്കിലെടുത്ത് മഴക്കാലത്ത് ലഭ്യമാകുന്ന ജലം പരമാവധി സംഭരിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ ശാസ്ത്രീയമായി ചിട്ടപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടോ; വിശദമാക്കുമോ;	(എ)	**ഉണ്ട്. മഴക്കാലത്ത് ലഭ്യമാകുന്ന ജലം പരമാവധി സംരക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനം ജലസേചനവകുപ്പ് മുഖേന നിർവ്വഹിച്ചുവരുന്നു. ഹരിതകേരളംമിഷന്റെ ഉപമിഷനായ "ജലസമൃദ്ധി"-യുടെ ഭാഗമായി തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനാടിസ്ഥാനത്തിൽ "സംയോജിത നീർത്തടപ്ലാനുകൾ" തയ്യാറാക്കുകയും, അവയിൽ മുൻഗണനാടിസ്ഥാനത്തിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള ജലസ്രോതസ്സുകളുടെ സംരക്ഷണം / പുനരുദ്ധാരണം / സംഭരണശേഷി വർദ്ധിപ്പിക്കൽ തുടങ്ങിയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനൊപ്പം നദികളിലേക്ക് എത്തിച്ചേരുന്ന പ്രധാന കൈവഴികളിലും തോടുകളിലും ചെറുതടയണകൾ / വെന്റഡ് ക്രോസ് ബാറുകൾ നിർമ്മിച്ച് നീരൊഴുക്ക് സ്ഥായിയാക്കി ജലസംഭരണവും അതേസമയം ഭൂജലപോഷണവും സാധ്യമാക്കുന്നു.** **"സംയോജിത നീർത്തടപ്ലാനുകളിൽ" നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള പരമ്പരാഗത ജലസ്രോത സ്സുകളായ കുളങ്ങൾ/തോടുകൾ എന്നിവ "റിഡ്ജ്- ടു-വാലി" സമീപനത്തോടെ ചിട്ടപ്പെടുത്തി അവ പുനഃരുദ്ധരിച്ച് സംഭരണശേഷി വർദ്ധിപ്പിച്ച് ജലസേചന സൗകര്യം വർദ്ധിപ്പിക്കാനും, ഭൂജല പോഷണം വർദ്ധിപ്പിക്കാനുമുള്ള നടപടികളും സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.** മഴക്കാലത്ത് ലഭ്യമാകുന്ന ജലം പരമാവധി സംഭരിച്ചു വയ്ക്കുന്നതിനും ഭൂഗർഭ ജല ചാർജിങ് വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനുമായി കേരള വാട്ടർ അതോറിറ്റി അവലംബിച്ചിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തികൾ ചുവടെ ചേർത്തിരിക്കുന്നു.

പുഴയ്ക്ക് കുറുകെ താൽക്കാലിക തടയണകൾ/ സ്ഥിരം തടയണകൾ നിർമ്മിക്കുക.

റിസർവോയറുകൾ (ഡാമുകൾ) - ടെ ഉയരം വർദ്ധിപ്പിച്ച് കൂടുതൽ ജലം സംഭരിക്കുക.

ചെക്ക് ഡാമുകളിലെ കാലഹരണ പ്പെട്ട ഷട്ടറുകൾ മാറ്റി സ്ഥാപിച്ച് വേനൽക്കാലത്ത് ആവശ്യമായ കരുതൽ ശേഖരം നില നിർത്തുക.

സ്ഥിരം തടയണകളിൽ ബന്ധപ്പെട്ട സ്ഥാപനങ്ങളുമായി കൂടിയാലോചിച്ച് ചീർപ്പ് സ്ഥാപിക്കുക.

കുടിവെള്ളത്തിനായി പമ്പ് ചെയ്യുന്ന കിണറുകളിലെ തടസ്സങ്ങൾ മാറ്റി നീരൊഴുക്ക് കൂട്ടുവാനായി നീർച്ചാലുകളുടെ ആഴം കൂട്ടുക.

ഇൻടേക്ക് ഗ്യാലറിക്ക് കുറുകെ യുള്ള ചെളി മാറ്റി വൃത്തിയാക്കിയും പുഴയിൽ വെള്ളമുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ നിന്നും ചാലുകീറി അതിലൂടെ വെള്ളം ഇൻടേക്ക് ഗ്യാലറിയിൽ എത്തിച്ചും കുടിവെള്ള വിതരണം സുഗമമാക്കുക.

ഭൂജല വകുപ്പിന്റെ പ്ലാൻ പദ്ധതിയായ ഭൂജല സംരക്ഷണവും സംപോഷണവും എന്ന ശീർഷകത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി ഭൂജല വിതാനം കുറഞ്ഞ മേഖലകളിൽ ശാസ്ത്രീയമായ പഠനങ്ങൾ നടത്തി പ്രദേശത്തിന് അനുയോജ്യമായ രീതിയിൽ റീചാർജ് പദ്ധതികൾ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. മേൽക്കൂര വഴിയുള്ള മഴവെള്ള കൊയ്ത്തിലൂടെ തുറന്ന കിണർ / മഴക്കുഴികൾ/ കുഴൽ കിണർ എന്നിവയിലൂടെയുള്ള ഭൂജല സംപോഷണം, ചെറിയ തടയണയുടെ നിർമാണം , ചെറിയ കുളങ്ങളുടെ നവീകരണം തുടങ്ങിയ പ്രവൃത്തികൾ ഈ പദ്ധതിയിലൂടെ ലക്ഷ്യമിടുന്നു . 2016 -17 മുതൽ 2023 -24 വരെ 1051 വിവിധ ഭൂജല സംപോഷണ പ്രവൃത്തികൾ പൂർത്തീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അണക്കെട്ടുകളിൽ അടിഞ്ഞുകൂടിയ സെഡിമെന്റ്സ് നീക്കം ചെയ്ത് സംഭരണ ശേഷി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി വിവിധ അണക്കെട്ടുകളിൽ ഡീസിൽറ്റേഷൻ പ്രവൃത്തികൾ നടത്തിവരുന്നു.

കുറ്റ്യാടി ജലസേചന പദ്ധതിയിൽ മഴക്കാലത്ത് വെള്ളം സംഭരിച്ച് വെച്ച് വേനൽക്കാലത്ത് കനാലുകൾ വഴി ജലവിതരണം നടത്തുന്നത് മൂലം ജനങ്ങൾക്ക് കൃഷിക്കും കുടിവെള്ളത്തിനുമായുള്ള വെള്ളം ലഭിച്ചു വരുന്നു.

പഴശ്ശി ജലസേചന പദ്ധതിയിൽ മുടങ്ങിക്കിടന്ന പഴശ്ശി കനാൽ വഴിയുള്ള ജലവിതരണത്തിന്റെ പുനരുദ്ധാരണം കഴിഞ്ഞുള്ള മൂന്നാംഘട്ട ട്രയൽ റണ്ണിൽ കനാലിന്റെ സമീപപ്രദേശങ്ങളിലെ വാട്ടർ ടേബിൾ ഉയരുന്ന സാഹചര്യം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

2024 ഏപ്രിൽ 17 മുതൽ 4 ദിവസം തുടർച്ചയായി കാരാപ്പുഴ ഡാമിലെ ജലം കബനിയിലേക്ക് ഒഴുക്കി വിട്ടതിനാൽ കബനി നദിയിലേയും, പോഷക നദികളിലെയും ചെക്ക് ഡാമുകൾ ഉൾപ്പെടെ നിറഞ്ഞ് 62 കിലോമീറ്റർ ദൂരം ജലസമൃദ്ധിയിലാക്കി സംസ്ഥാന അതിർത്തിയായ മരക്കടവിലെത്തിക്കുവാനും സാധിച്ചു. മലമ്പുഴ, മംഗലം, പോത്തുണ്ടി, മീങ്കര, വാളയാർ, ചുള്ളിയാർ, കാഞ്ഞിരപ്പുഴ എന്നീ ഡാമുകളിൽ നിന്നും മൂലത്തറ റെഗുലേറ്റർ കം ബ്രിഡ്ജിൽ നിന്നും ജലവിതരണം നടത്തുന്നത് Turn system അനുസരിച്ചാണ്. ആവശ്യമെങ്കിൽ കനാലുകളിലൂടെയുള്ള ജലവിതരണം ക്രമീകരിച്ച് ജലദൗർലഭ്യം പരിഹരിക്കാനുള്ള നടപടികൾ സ്വീകരിക്കാറുണ്ട്. ജലവിതരണത്തിനു മുമ്പ് കനാലുകളുടെ അറ്റകുറ്റപ്പണികൾ നടത്തുകയും കനാൽ വൃത്തിയാക്കുകയും ചെയ്ത് ജലനഷ്ടം പരമാവധി കുറയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ട്.

കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാനം മൂലമുള്ള വരൾച്ചയെ ഒരു പരിധിവരെ അതിജീവിക്കാൻ കഴിയത്തക്ക നിലയിൽ സംസ്ഥാനത്ത് ശാസ്ത്രീയമായ ജല മാനേജ്മെന്റ് നടപ്പിലാക്കുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി ഭാരതപുഴയുടെ റിവർ ബേസിൻ മാനേജ്മെന്റ് പ്ലാൻ തയ്യാറാക്കുന്ന പദ്ധതി നാഷണൽ ഹൈഡ്രോളജി പ്രോജക്ടിന് കീഴിൽ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു.

സംസ്ഥാനത്തെ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപന തലത്തിൽ ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിന്റെ ആദ്യഘട്ടമായി ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ സംസ്ഥാനത്ത് 227 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കുന്ന പ്രവർത്തനം പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ 208 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കുന്ന പ്രവർത്തനം പുരോഗമിക്കുന്നു. ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജല ദൗർലഭ്യം അനുഭവപ്പെടുന്ന കാലയളവിൽ ജല ലഭ്യത ഉറപ്പാക്കാൻ ഉതകുന്ന തരത്തിൽ ജലസുരക്ഷാ പ്ലാൻ തയ്യാറാക്കി നിർവ്വഹണത്തിലേയ്ക്ക് പോകുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടന്നുവരുന്നു. നീർച്ചാലുകൾ ഉൾപ്പെടുന്ന നീർച്ചാൽ ശൃംഖലകൾ പൂർണ്ണമായും

വീണ്ടെടുത്ത് നീരൊഴുക്ക് സുഗമമാക്കുന്നതിന് സഹായകരമായ രീതിയിൽ ''സുരക്ഷിതമാക്കാം പശ്ചിമഘട്ടം'' എന്ന പേരിൽ ഒരു കാമ്പയിൻ ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ നടന്നു വരുന്നു. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി ഐ.ടി. മിഷന്റെ കൂടി സഹകരണത്തോടെ ഈ പ്രദേശങ്ങളിലെ 230 തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ നീർച്ചാലുകൾ ഡിജിറ്റൽ മാപ്പിൽ രേഖപ്പെടുത്തുന്ന പ്രവർത്തനം 210 ഇടങ്ങളിലും ഇതിനകം തന്നെ ജനകീയമായി പൂർത്തീകരിക്കാനായിട്ടുണ്ട്. മാപ്പിംഗ് പൂർത്തീകരിച്ച സ്ഥലങ്ങളിൽ നീർച്ചാൽ വീണ്ടെടുക്കുന്ന പ്രവർത്തനം ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. നാളിതുവരെ 1044 കി.മീ. നീർച്ചാലുകൾ ഇതിന്റെ ഭാഗമായി പുനരുജ്ജീവിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ പ്രദേശങ്ങളിൽ മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ ഗ്രാമീണ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി ചെറു നീർത്തടങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി 'നീരുറവ്' ജലസംരക്ഷണത്തിനുള്ള വിശദമായ പദ്ധതി രേഖ തയ്യാറാക്കി നിർവഹണം നടത്തുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനം ആരംഭിച്ചിരുന്നു. ഈ പ്രവർത്തനം ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ കൂടി നേതൃത്വത്തിൽ കൂടുതൽ വിപുലമായി വിവിധ വകുപ്പുകളുടെ ഏകോപനത്തോടെ മുഴുവൻ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലും നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. 'സുരക്ഷിതമാക്കാം പശ്ചിമഘട്ടം' പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി മാപിംഗ് നടത്തിയ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലും ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ പഞ്ചായത്തുകളിലും ഇവയിലൂടെ കണ്ടെത്തിയ പ്രവൃത്തികൾക്ക് നീരുറവ് പദ്ധതിയിൽ മുൻഗണന നൽകി നിർവഹിക്കുന്നുണ്ട്.

2012-13 സാമ്പത്തിക വർഷം മുതൽ സംസ്ഥാന ബജറ്റിൽ തുക വകയിരുത്തി 'മഴവെള്ള സംഭരണം ഭൂജല പരിപോഷണം' പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി കുടിവെള്ളക്ഷാമം നേരിടുന്ന ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളെ മുൻഗണനാടിസ്ഥാനത്തിൽ തെരഞ്ഞെടുത്തു വ്യക്തിഗത കുടുംബങ്ങൾക്ക് പദ്ധതിയുടെ ആനുകൂല്യം ലഭ്യമാക്കി വരുന്നു. പദ്ധതിയിൽ തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെടുന്ന ഗ്രാമ പഞ്ചായത്തുകൾ കുടിവെള്ളക്ഷാമം രൂക്ഷമായി അനുഭവ പ്പെടുന്ന കുടുംബങ്ങളെ തെരഞ്ഞെടുക്കുകയും അവരുടെ പങ്കാളിത്തത്തോടെ പദ്ധതി നടപ്പിലാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

കാർബൺ തുലനത്തിലേയ്ക്ക് പടിപടിയായി എത്തിച്ചേരുന്നതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ഹരിതകേരളം

			മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി "നെറ്റ് സീറോ കാർബൺ കേരളം ജനങ്ങളിലൂടെ" എന്ന കാമ്പയിന് മിഷൻ രൂപം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. നെറ്റ് സീറോ കാർബൺ കേരളം ജനങ്ങളിലൂടെ എന്ന കാമ്പയിൻ ഏറ്റെടുത്തിട്ടുള്ള സംസ്ഥാനത്തെ 92 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ എമിഷൻ ലഘൂകരണം, കാർബൺ സംഭരണം എന്നിവ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനായി മാലിന്യ സംസ്കരണം, ജലസുരക്ഷ, ഊർജ സംരക്ഷണം, പച്ചത്തുരുത്ത് തുടങ്ങിയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി ഗ്രാമപഞ്ചായത്തിലെ പൊതു സ്ഥാപനങ്ങളിൽ കാർബൺ എമിഷൻ കണക്കാക്കൽ പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ട്.
(ബി)	കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാനം മൂലം കടുത്ത ജല ദൗർലഭ്യം അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടി വരുന്ന സാഹചര്യം ഒഴിവാക്കുന്നതിനായി എന്തെല്ലാം ജല സംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് ഈ സർക്കാർ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നതെന്ന് വ്യക്തമാക്കുമോ;	(ബി)	**ഉണ്ട്. മഴക്കാലത്ത് ലഭ്യമാകുന്ന ജലം പരമാവധി സംരക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനം ജലസേചനവകുപ്പ് മുഖേന നിർവ്വഹിച്ചുവരുന്നു. ഹരിതകേരളംമിഷന്റെ ഉപമിഷനായ "ജലസമൃദ്ധി"-യുടെ ഭാഗമായി തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനാടിസ്ഥാനത്തിൽ "സംയോജിത നീർത്തടപ്ലാനുകൾ" തയ്യാറാക്കുകയും, അവയിൽ മുൻഗണനാടിസ്ഥാനത്തിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള ജലസ്രോതസ്സുകളുടെ സംരക്ഷണം / പുനരുദ്ധാരണം / സംഭരണശേഷി വർദ്ധിപ്പിക്കൽ തുടങ്ങിയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനൊപ്പം നദികളിലേക്ക് എത്തിച്ചേരുന്ന പ്രധാന കൈവഴികളിലും തോടുകളിലും ചെറുതടയണകൾ / വെന്റഡ് ക്രോസ് ബാറുകൾ നിർമ്മിച്ച് നീരൊഴുക്ക് സ്ഥായിയാക്കി ജലസംഭരണവും അതേസമയം ഭൂജലപോഷണവും സാധ്യമാക്കുന്നു.** **"സംയോജിത നീർത്തടപ്ലാനുകളിൽ" നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള പരമ്പരാഗത ജലസ്രോത സ്സുകളായ കുളങ്ങൾ/തോടുകൾ എന്നിവ "റിഡ്ജ്- ടു-വാലി" സമീപനത്തോടെ ചിട്ടപ്പെടുത്തി അവ പുന:രുദ്ധരിച്ച് സംഭരണശേഷി വർദ്ധിപ്പിച്ച് ജലസേചന സൗകര്യം വർദ്ധിപ്പിക്കാനും, ഭൂജല പോഷണം വർദ്ധിപ്പിക്കാനുമുള്ള നടപടികളും സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.** മഴക്കാലത്ത് ലഭ്യമാകുന്ന ജലം പരമാവധി സംഭരിച്ചു വയ്ക്കുന്നതിനും ഭൂഗർഭ ജല ചാർജിങ് വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനുമായി കേരള വാട്ടർ അതോറിറ്റി അവലംബിച്ചിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തികൾ ചുവടെ ചേർത്തിരിക്കുന്നു. പുഴയ്ക്ക് കുറുകെ താൽക്കാലിക തടയണകൾ/ സ്ഥിരം തടയണകൾ നിർമ്മിക്കുക.

റിസർവോയറുകൾ (ഡാമുകൾ) - ടെ ഉയരം വർദ്ധിപ്പിച്ച് കൂടുതൽ ജലം സംഭരിക്കുക.

ചെക്ക് ഡാമുകളിലെ കാലഹരണ പ്പെട്ട ഷട്ടറുകൾ മാറ്റി സ്ഥാപിച്ച് വേനൽക്കാലത്ത് ആവശ്യമായ കരുതൽ ശേഖരം നില നിർത്തുക.

സ്ഥിരം തടയണകളിൽ ബന്ധപ്പെട്ട സ്ഥാപനങ്ങളുമായി കൂടിയാലോചിച്ച് ചീർപ്പ് സ്ഥാപിക്കുക.

കുടിവെള്ളത്തിനായി പമ്പ് ചെയ്യുന്ന കിണറുകളിലെ തടസ്സങ്ങൾ മാറ്റി നീരൊഴുക്ക് കൂട്ടുവാനായി നീർച്ചാലുകളുടെ ആഴം കൂട്ടുക.

ഇൻടേക്ക് ഗ്യാലറിക്ക് കുറുകെ യുള്ള ചെളി മാറ്റി വൃത്തിയാക്കിയും പുഴയിൽ വെള്ളമുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ നിന്നും ചാലുകീറി അതിലൂടെ വെള്ളം ഇൻടേക്ക് ഗ്യാലറിയിൽ എത്തിച്ചും കുടിവെള്ള വിതരണം സുഗമമാക്കുക.

ഭൂജല വകുപ്പിന്റെ പ്ലാൻ പദ്ധതിയായ ഭൂജല സംരക്ഷണവും സംപോഷണവും എന്ന ശീർഷകത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി ഭൂജല വിതാനം കുറഞ്ഞ മേഖലകളിൽ ശാസ്ത്രീയമായ പഠനങ്ങൾ നടത്തി പ്രദേശത്തിന് അനുയോജ്യമായ രീതിയിൽ റീചാർജ് പദ്ധതികൾ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. മേൽക്കൂര വഴിയുള്ള മഴവെള്ള കൊയ്ത്തിലൂടെ തുറന്ന കിണർ / മഴക്കുഴികൾ/ കുഴൽ കിണർ എന്നിവയിലൂടെയുള്ള ഭൂജല സംപോഷണം, ചെറിയ തടയണയുടെ നിർമാണം , ചെറിയ കുളങ്ങളുടെ നവീകരണം തുടങ്ങിയ പ്രവൃത്തികൾ ഈ പദ്ധതിയിലൂടെ ലക്ഷ്യമിടുന്നു . 2016 -17 മുതൽ 2023 -24 വരെ 1051 വിവിധ ഭൂജല സംപോഷണ പ്രവൃത്തികൾ പൂർത്തീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അണക്കെട്ടുകളിൽ അടിഞ്ഞുകൂടിയ സെഡിമെന്റ്സ് നീക്കം ചെയ്ത് സംഭരണ ശേഷി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി വിവിധ അണക്കെട്ടുകളിൽ ഡീസിൽറ്റേഷൻ പ്രവൃത്തികൾ നടത്തിവരുന്നു.

കുറ്റ്യാടി ജലസേചന പദ്ധതിയിൽ മഴക്കാലത്ത് വെള്ളം സംഭരിച്ച് വെച്ച് വേനൽക്കാലത്ത് കനാലുകൾ വഴി ജലവിതരണം നടത്തുന്നത് മൂലം ജനങ്ങൾക്ക് കൃഷിക്കും കുടിവെള്ളത്തിനുമായുള്ള വെള്ളം ലഭിച്ചു വരുന്നു.

പഴശ്ശി ജലസേചന പദ്ധതിയിൽ മുടങ്ങിക്കിടന്ന പഴശ്ശി കനാൽ വഴിയുള്ള ജലവിതരണത്തിന്റെ

പുനരുദ്ധാരണം കഴിഞ്ഞുള്ള മൂന്നാംഘട്ട ട്രയൽ റണ്ണിൽ കനാലിന്റെ സമീപപ്രദേശങ്ങളിലെ വാട്ടർ ടേബിൾ ഉയരുന്ന സാഹചര്യം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

2024 ഏപ്രിൽ 17 മുതൽ 4 ദിവസം തുടർച്ചയായി കാരാപ്പുഴ ഡാമിലെ ജലം കബനിയിലേക്ക് ഒഴുക്കി വിട്ടതിനാൽ കബനി നദിയിലേയും, പോഷക നദികളിലെയും ചെക്ക് ഡാമുകൾ ഉൾപ്പെടെ നിറഞ്ഞ് 62 കിലോമീറ്റർ ദൂരം ജലസമൃദ്ധിയിലാക്കി സംസ്ഥാന അതിർത്തിയായ മരക്കടവിലെത്തിക്കുവാനും സാധിച്ചു. മലമ്പുഴ, മംഗലം, പോത്തുണ്ടി, മീങ്കര, വാളയാർ, ചുള്ളിയാർ, കാഞ്ഞിരപ്പുഴ എന്നീ ഡാമുകളിൽ നിന്നും മൂലത്തറ റെഗുലേറ്റർ കം ബ്രിഡ്ജിൽ നിന്നും ജലവിതരണം നടത്തുന്നത് Turn system അനുസരിച്ചാണ്. ആവശ്യമെങ്കിൽ കനാലുകളിലൂടെയുള്ള ജലവിതരണം ക്രമീകരിച്ച് ജലദൗർലഭ്യം പരിഹരിക്കാനുള്ള നടപടികൾ സ്വീകരിക്കാറുണ്ട്. ജലവിതരണത്തിനു മുമ്പ് കനാലുകളുടെ അറ്റകുറ്റപ്പണികൾ നടത്തുകയും കനാൽ വൃത്തിയാക്കുകയും ചെയ്ത് ജലനഷ്ടം പരമാവധി കുറയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ട്.

കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാനം മൂലമുള്ള വരൾച്ചയെ ഒരു പരിധിവരെ അതിജീവിക്കാൻ കഴിയത്തക്ക നിലയിൽ സംസ്ഥാനത്ത് ശാസ്ത്രീയമായ ജല മാനേജ്മെന്റ് നടപ്പിലാക്കുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി ഭാരതപുഴയുടെ റിവർ ബേസിൻ മാനേജ്മെന്റ് പ്ലാൻ തയ്യാറാക്കുന്ന പദ്ധതി നാഷണൽ ഹൈഡ്രോളജി പ്രോജക്ടിന് കീഴിൽ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു.

സംസ്ഥാനത്തെ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപന തലത്തിൽ ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിന്റെ ആദ്യഘട്ടമായി ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ സംസ്ഥാനത്ത് 227 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കുന്ന പ്രവർത്തനം പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ 208 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കുന്ന പ്രവർത്തനം പുരോഗമിക്കുന്നു. ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ ജല ദൗർലഭ്യം അനുഭവപ്പെടുന്ന കാലയളവിൽ ജല ലഭ്യത ഉറപ്പാക്കാൻ ഉതകുന്ന തരത്തിൽ ജലസുരക്ഷാ പ്ലാൻ തയ്യാറാക്കി നിർവ്വഹണത്തിലേയ്ക്ക് പോകുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടന്നുവരുന്നു. നീർച്ചാലുകൾ ഉൾപ്പെടുന്ന നീർച്ചാൽ ശൃംഖലകൾ പൂർണ്ണമായും വീണ്ടെടുത്ത് നീരൊഴുക്ക് സുഗമമാക്കുന്നതിന് സഹായകരമായ രീതിയിൽ ''സുരക്ഷിതമാക്കാം

പശ്ചിമഘട്ടം'' എന്ന പേരിൽ ഒരു കാമ്പയിൻ ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ നടന്നു വരുന്നു. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി ഐ.ടി. മിഷന്റെ കൂടി സഹകരണത്തോടെ ഈ പ്രദേശങ്ങളിലെ 230 തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ നീർച്ചാലുകൾ ഡിജിറ്റൽ മാപ്പിൽ രേഖപ്പെടുത്തുന്ന പ്രവർത്തനം 210 ഇടങ്ങളിലും ഇതിനകം തന്നെ ജനകീയമായി പൂർത്തീകരിക്കാനായിട്ടുണ്ട്. മാപ്പിംഗ് പൂർത്തീകരിച്ച സ്ഥലങ്ങളിൽ നീർച്ചാൽ വീണ്ടെടുക്കുന്ന പ്രവർത്തനം ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. നാളിതുവരെ 1044 കി.മീ. നീർച്ചാലുകൾ ഇതിന്റെ ഭാഗമായി പുനരുജ്ജീവിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ പ്രദേശങ്ങളിൽ മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ ഗ്രാമീണ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി ചെറു നീർത്തടങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി 'നീരുറവ്' ജലസംരക്ഷണത്തിനുള്ള വിശദമായ പദ്ധതി രേഖ തയ്യാറാക്കി നിർവഹണം നടത്തുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനം ആരംഭിച്ചിരുന്നു. ഈ പ്രവർത്തനം ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ കൂടി നേതൃത്വത്തിൽ കൂടുതൽ വിപുലമായി വിവിധ വകുപ്പുകളുടെ ഏകോപനത്തോടെ മുഴുവൻ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലും നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. 'സുരക്ഷിതമാക്കാം പശ്ചിമഘട്ടം' പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി മാപിംഗ് നടത്തിയ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലും ജലബജറ്റ് തയ്യാറാക്കിയ പഞ്ചായത്തുകളിലും ഇവയിലൂടെ കണ്ടെത്തിയ പ്രവൃത്തികൾക്ക് നീരുറവ് പദ്ധതിയിൽ മുൻഗണന നൽകി നിർവഹിക്കുന്നുണ്ട്.

2012-13 സാമ്പത്തിക വർഷം മുതൽ സംസ്ഥാന ബജറ്റിൽ തുക വകയിരുത്തി 'മഴവെള്ള സംഭരണം ഭൂജല പരിപോഷണം' പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി കുടിവെള്ളക്ഷാമം നേരിടുന്ന ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളെ മുൻഗണനാടിസ്ഥാനത്തിൽ തെരഞ്ഞെടുത്തു വ്യക്തിഗത കുടുംബങ്ങൾക്ക് പദ്ധതിയുടെ ആനുകൂല്യം ലഭ്യമാക്കി വരുന്നു. പദ്ധതിയിൽ തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെടുന്ന ഗ്രാമ പഞ്ചായത്തുകൾ കുടിവെള്ളക്ഷാമം രൂക്ഷമായി അനുഭവ പ്പെടുന്ന കുടുംബങ്ങളെ തെരഞ്ഞെടുക്കുകയും അവരുടെ പങ്കാളിത്തത്തോടെ പദ്ധതി നടപ്പിലാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

കാർബൺ തുലനത്തിലേയ്ക്ക് പടിപടിയായി എത്തിച്ചേരുന്നതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി ''നെറ്റ് സീറോ കാർബൺ കേരളം

			ജനങ്ങളിലൂടെ" എന്ന കാമ്പയിന് മിഷൻ രൂപം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. നെറ്റ് സീറോ കാർബൺ കേരളം ജനങ്ങളിലൂടെ എന്ന കാമ്പയിൻ ഏറ്റെടുത്തിട്ടുള്ള സംസ്ഥാനത്തെ 92 തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ എമിഷൻ ലഘൂകരണം, കാർബൺ സംഭരണം എന്നിവ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനായി മാലിന്യ സംസ്കരണം, ജലസുരക്ഷ, ഊർജ സംരക്ഷണം, പച്ചത്തുരുത്ത് തുടങ്ങിയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കി വരുന്നു. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി ഗ്രാമപഞ്ചായത്തിലെ പൊതു സ്ഥാപനങ്ങളിൽ കാർബൺ എമിഷൻ കണക്കാക്കൽ പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ട്.
(സി)	ജല ദുരുപയോഗവും ജല മലിനീകരണവും തടയുന്നതിനുതകുംവിധം ജനങ്ങളിൽ അവബോധം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനായി സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ള നടപടികൾ എന്തെല്ലാമാണെന്ന് വിശദമാക്കുമോ?	(സി)	ജലസംരക്ഷണവും ജലഗുണനിലവാരവും മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിനും മലിനീകരണം നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനും ജലദുരുപയോഗം കുറയ്ക്കുന്നതിനും ജലസാക്ഷരത വർദ്ധിപ്പിക്കും വിധമുള്ള നിരവധി അവബോധം കൊണ്ടു വരുന്നതിനുമുള്ള പരിപാടികൾ വിവിധ തലങ്ങളിൽ നടപ്പിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. എല്ലാ വർഷവും ലോക ജലദിനത്തോടനുബന്ധിച്ച് സ്കൂളുകളിലും തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനാടി സ്ഥാനത്തിലും ബോധവൽക്കരണ പരിപാടികൾ നടപ്പിലാക്കാറുണ്ട്. ജലസേചനവകുപ്പ്, ഭൂജലവകുപ്പ്, വാട്ടർ അതോറിറ്റി, ജലനിധി, തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ, ഹരിതകേരളംമിഷൻ, സന്നദ്ധസംഘടനകൾ, സാമൂഹിക/ സാംസ്കാരിക സംഘടനകൾ എന്നിവയുടെ പങ്കാളിത്തത്തോടെയാണ് ഈ ബോധ വൽക്കരണ പരിപാടികൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നത്. കേരളീയം 2023 പരിപാടിയോടനുബന്ധിച്ചും ഇത്തരം ജലസാക്ഷരത പ്രദാനം ചെയ്യുന്ന നിരവധി പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ജല ദുരുപയോഗം തടയുന്നതിനും ജനങ്ങളിൽ അവബോധം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുമായി ആന്റി തെഫ്റ്റ് സ്ക്വാഡുകൾ രൂപീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ കുടിവെള്ളം ഉപയോഗിച്ച് വാഹനങ്ങൾ കഴുകുക, മറ്റു ആവശ്യങ്ങൾക്കായി ഉപയോഗിക്കുക എന്നിവ തടയാനായി ബോധവൽക്കരണ പരിപാടികൾ സ്വീകരിച്ച് വരുന്നുണ്ട്. ജലസംരക്ഷണത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം വെളിവാക്കിക്കൊണ്ട് ചുമരെഴുത്തുകളും സാമൂഹ്യ മാധ്യമങ്ങളിലൂ ടെയുള്ള പരസ്യ പ്രചാരണവും നടത്തുന്നുണ്ട്. കൂടാതെ ജല ജീവൻ പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി പഞ്ചായത്തുകളിലെ നിർവഹണ സഹായ ഏജൻസിയുടെ സഹകരണത്തോടെ ബോധവൽകരണ ക്ലാസുകൾ, ജല സാക്ഷരത ക്ലാസുകൾ, ജലഗുണനിലവാര പരിശോധനാ പരിശീലന ക്ലാസുകൾ, പരസ്യ

പ്രചാരണങ്ങൾ, ചുവരെഴുത്തുകൾ സെമിനാറുകൾ എന്നിവയും നടത്തിയിട്ടുണ്ട്.

ജല ദുരുപയോഗവും ഭൂജല മലിനീകരണവും തടയുന്നതിനും ഭൂജല സംരക്ഷണം, സംപോഷണം എന്നിവയിൽ ജനങ്ങൾക്കിടയിൽ അവബോധം സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനുമായി ഭൂജല നിയന്ത്രണവും ക്രമീകരണവും പ്ലാൻ പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി ബോധവൽക്കരണ സെമിനാറുകൾ നടത്തി വരുന്നുണ്ട്.

കനാൽ കമ്മിറ്റി മീറ്റിങ്ങുകളിൽ പങ്കെടുക്കുന്ന ജനപ്രതിനിധികളോടും പഞ്ചായത്ത് ഭരണസമിതി അംഗങ്ങളോടും ജല മലിനീകരണം തടയുന്നതിനും ജലം ദുരുപയോഗം ചെയ്യാതിരിക്കാനുമുള്ള നിർദ്ദേശങ്ങൾ നൽകി വരുന്നുണ്ട്. മാത്രമല്ല ജല ദുരുപയോഗം തടയുന്നതിന് ജലവിതരണ സമയത്ത് സ്ക്വാഡുകൾ പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ ആവശ്യകതയും ജനങ്ങളെ ബോധ്യപ്പെടുത്താറുണ്ട്. കനാലിന്റെ പല സ്ഥലങ്ങളിലും ജല മലിനീകരണം തടയുന്നതിന് മാലിന്യം നിക്ഷേപിക്കരുത് എന്ന പരസ്യ ബോർഡുകൾ സ്ഥാപിക്കുകയും, കനാലിലൂടെ ഒഴുകിയെത്തി നെറ്റുകളിൽ അടിയുന്ന മാലിന്യങ്ങൾ കനാലിൽ നിന്ന് നീക്കം ചെയ്യുകയും ജല മലീനകരണത്തിന് കാരണമാകുന്ന സാഹചര്യങ്ങൾ കണ്ടെത്തുന്ന പക്ഷം കേസ് രജിസ്റ്റർ ചെയ്ത് നിയമനടപടികൾ സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ആയത് ജനങ്ങൾക്കിടയിൽ കനാൽ ജല മലീനീകരണത്തിനെതിരെ ഒരവബോധം ഉണ്ടാക്കുന്നതിന് സഹായകരമാകുന്നു.

ജല മലിനീകരണവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് കേരളത്തിൽ മലിനീകരണ ഭീഷണി നേരിടുന്ന പുഴകളായ മീനച്ചിൽ, പെരിയാർ, പമ്പ, കല്ലായി, വളപട്ടണം എന്നിവയുടെ പുനഃരുജ്ജീവനത്തിനും അവയുടെ സുസ്ഥിരത നിലനിർത്തുന്നതിനും ആവശ്യമായ പദ്ധതികൾ ആസൂത്രണം ചെയ്യുന്നതിന് ഒരു വിശദമായ പ്രൊജക്ട് റിപ്പോർട്ട് നാഷണൽ ഹൈഡ്രോളജി പ്രോജക്ടിന്റെ കീഴിൽ തയ്യാറാക്കിയിട്ടുണ്ട്.

ജലനിധി ശുദ്ധജല വിതരണ ശുചിത്വ പദ്ധതികൾ നടപ്പിലാക്കിയ ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളിലും സമീപ പ്രദേശങ്ങളിലും കൂടി ജല ദുരുപയോഗം, ജല മലിനീകരണം തടയുക എന്നീ വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ച് ബോധവൽക്കരണം നടത്തുന്നതിനായി കുടിവെള്ള ഗുണഭോക്തൃ സമിതികളെയും ജനപ്രതിനിധികളേയും ഉൾപ്പെടുത്തി ബോധവൽക്കരണ പരിപാടികളും പരിശീലന പരിപാടികളും സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. കൂടാതെ

			സ്കൂൾ തലത്തിൽ ജലശ്രീ ക്ലബുകൾ രൂപീകരിച്ച് കുട്ടികളിലും മാതാപിതാക്കളിലും ബോധവൽക്കരണ പരിപാടികൾ സംഘടിപ്പിച്ചു വരുന്നു. ഇത്തരം പരിപാടികളിലൂടെ ജലത്തിന്റെ മൂല്യത്തെക്കുറിച്ചും ദുരുപയോഗം തടയുന്നതിനെക്കുറിച്ചും മലിനീകരണ സാധ്യതകൾ ഇല്ലാതാക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചും റോഡ് ഷോകൾ, കിറ്റിഷോ, ശില്പശാലകൾ, ഉപന്യാസ മത്സരങ്ങൾ, ഷോർട്ട് ഫിലിം എന്നീ പരിപാടികൾ സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. "ജല സമൃദ്ധി" എന്ന പേരിലുള്ള ഒരു പ്രത്യേക പരിപാടി ജനങ്ങളിൽ ജല സംരക്ഷണത്തെക്കുറിച്ചും അതിന്റെ പ്രാധാന്യത്തെക്കുറിച്ചും ജല ദുരുപയോഗം ജല മലിനീകരണം എന്നിവ തടയുന്നതിനും അവബോധം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനും വേണ്ടി പ്രാദേശിക ഭാഷയിൽ കമ്മ്യൂണിറ്റി റേഡിയോ വഴി അതാത് സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രക്ഷേപണം നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. ജലനിധി പദ്ധതിയുടെയും ജലജീവൻ മിഷൻ പദ്ധതിയുടെയും ഭാഗമായി കുടുംബശ്രീ അംഗങ്ങൾ, യൂത്ത് ക്ലബുകൾ, ജലശ്രീ ക്ലബുകൾ, മറ്റു സാമൂഹിക സമിതികൾ എന്നിവർ വഴി ഫീൽഡ് ടെസ്റ്റ് കിറ്റ് ഉപയോഗിച്ച് ജലഗുണനിലവാരം പരിശോധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത് മുഖേന ലഭിക്കുന്ന ജല മലിനീകരണതോത് സംബന്ധിച്ച വിവരം ജനങ്ങളെയും ഗുണഭോക്തൃ സമിതി അംഗങ്ങളെയും അറിയിക്കുകയും ആവശ്യമായ ബോധവല്ക്കരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. നവകേരളം കർമപദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ സംസ്ഥാനത്തെ ഓരോ തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലെയും ഒരു ഹയർ സെക്കൻഡറി സ്കൂളിൽ വീതം പ്രാദേശിക ജലഗുണനിലവാര നിർണയ ലാബുകൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനം നടന്നുവരുന്നു. 2017 മുതൽ നാളിതുവരെ സംസ്ഥാനത്താകെ ഇത്തരത്തിൽ 191 ലാബുകൾ പ്രവർത്തന സജ്ജമായിട്ടുണ്ട്. ഇതുകൂടാതെ പമ്പ, പെരിയാർ നദികളുടെ നദീതട പ്രദേശത്തെ അഞ്ച് ജില്ലകളിൽ 313 ലാബുകൾ സ്ഥാപിക്കുന്ന പ്രവർത്തനം ആരംഭിക്കുകയും അവയിൽ 43 ലാബുകൾ പ്രവർത്തന സജ്ജമാകുകയും ചെയ്തു. രണ്ടു പദ്ധതികളുടേയും ഭാഗമായി സംസ്ഥാനത്താകെ നിലവിൽ 234 ലാബുകൾ പ്രവർത്തന സജ്ജമാണ്.

സെക്ഷൻ ഓഫീസർ